

“Erst kommt das Fressen und dann kommt die Moral” - Geraardsbergen 1940-1944

Dirck SURDIACOURT

Boerengezinnen hebben als producent van landbouwproducten geen directe economische motivatie om een diefstal te plegen. De sociale controle in het dorp is heel groot en elke vreemde beweging wordt opgemerkt. Ook het samenhorigheidsbef is heel sterk en zorgt ervoor dat men elkanders eigendommen in het oog houdt. Vanuit die redenering mogen we afleiden dat de meeste van deze delicten het werk is van mensen die niet tot de landbouwgemeenschap behoren. Hoewel we dit vandaag niet met zekerheid kunnen bevestigen. Immers, om een koe in een weide te slachten moet men minstens met 3 à 4 personen zijn. Bovendien is het niet evident om met bijvoorbeeld een achterkwartier, midden in de nacht, ongezien terug naar huis te lopen. Hierdoor ontstaat het vermoeden dat de daders praktisch verplicht zijn hun delict dicht bij huis te plegen en wellicht worden een aantal diefstallen ook geënceneerd door de boeren zelf.

Moeskopperij, velddiefstallen en veldschuimers

Men zegt dat elke daad is toegelaten mits niet door de wet wordt verboden. Algemeen wordt diefstal door de wet strafbaar gesteld als een wanbedrijf en dus met zware straffen beboet. De moeskop steelt veldgewassen of andermans volgroeide gewassen. Vandaag oordeelt de wetgever dat het stelen van veldvruchten of andere nuttige wortel- of takvaste voortbrengselen, als kruimeldiefstal moet worden gezien en dus een mildere straf verdient.

In oorlogstijd liggen de zaken duidelijk anders. Zeker bij voedseltekort neemt moeskopperij heel andere afmetingen aan en spreekt de rechtbank regelmatig straffen uit voor moeskopperij. In 1944 kan een moeskop tot 45 dagen vrijheidsberoving en 182 fr. boete krijgen voor gepleegde velddiefstallen ⁽¹⁾.

In *Volk en Staat* van 20-21 juli 1941 vinden we één van de eerste meldingen terug van moeskopperij in het Geraardsbergse die door de omstandigheden ook onder de geweldsdelicten is onder te brengen. De feiten vinden plaats te Nederboelare. “De genaamde Machtelinckx Frans werd door den eigenaar De Vos Theofiel op heeterdaad betrapt toen hij bezig was haver te snijden op het veld van laatstgenoemde. Tijdens een gevecht dat daarbij ontstond, verdedigde Machtelinckx zich met een sikkels en bracht De Vos ernstige verwondingen toe aan hoofd en armen. Veel bloed verliezend kon deze laatste een naburige woning bereiken, terwijl de dader op de vlucht sloeg. De rijkswacht van Geraardsbergen werd gewaarschuwd en Machtelinckx werd spoedig aangehouden en opgesloten. Na medische zorgen te hebben ontvangen kon de Vos huiswaarts keeren. – J.V.” Tot zover het bericht in de krant.

In de periode mei-juni 1940 komen de aardappelen op de bon. Voor de volgende periode is de distributie vrijgelaten maar gaat de bevolking collectief hamsteren met als gevolg dat de aardappelen vanaf 9 september opnieuw worden gerantsoeneerd. Een regeling dringt zich dus op. Iedereen wordt verplicht zich in te schrijven bij een kleinhandelaar die aardappelen mag verkopen. Begin november wordt in opdracht van de secretaris-generaal van het Ministerie van Landbouw en Voedselvoorziening het gebruik van de ‘aardappelkaart’ opgelegd ⁽²⁾. De kwaliteit van de aardappelen is niet goed: vele aardappelen zijn rot of rotten snel, zijn te klein en vaak hangt er te veel aarde aan. Het gevolg hiervan is dat men snel door zijn aardappelvoorraad is en dus op de zwarte markt zich moet bevoorraden of... ze stelen. Een zekere Albert M. uit Nederboelare wordt in juli veroordeeld tot 2 maanden gevangenis met

⁽¹⁾ *Het Laatste Nieuws*, 5 januari 1944.

⁽²⁾ De aardappelkaart wordt uitgereikt aan de personen die zich aanmelden in het bezit van een verklaring ondertekend door het gezinshoofd. De verklaring is ongeveer als volgt: “ Ik bevestig op mijn eer, dat ik geen voorraad aardappelen heb van meer dan 45 kg aardappelen per persoon, die deel uitmaakt van mijn huishouden.

Mijn huishouden bestaat uit ..... personen.

Mijn voorraad aardappelen bedraagt ..... kilogram.

Ik verleen hierbij toelating om alle politieofficieren, aan de controleurs van de ravitaillering en aan de agenten van de gemeentelijke politie, een huiszoeking te doen om de nauwkeurigheid dezer verklaring na te gaan.

⁽³⁾ *Het Laatste Nieuws*, 12 juli 1942.

3 jaar uitstel wegens diefstal van aardappelen ⁽³⁾. Een pure hongerdiefstal. Het aardappelrantsoen daalt in juli 1942 tot 200 gr. per persoon per dag. Een besluit van 27 maart '43 bepaalt de prijs van aardappelen op 1,40 fr. per kilo. Wie ze per 50 kilogram aankoopt betaalt officieel 'slechts' 1,30 fr. het kilogram ⁽⁴⁾. Voor sommigen is deze prijs per kilogram helaas te hoog want in juni 1943 rooien dieven aardappelen op een veld in Overboelare.

Begin augustus 1942 zijn "veldschuimers" bezig geweest in Schendelbeke ⁽⁵⁾. Naar aanleiding van de talrijke velddiefstallen is de rijkswacht van Geraardsbergen overgegaan tot enkele huiszoekingen. Bij weduwe Simoens in de Borrestraat zijn ongeveer 250 kg rogge en 395 kg tarwe aangetroffen. In de woning van Isidoor François heeft men 65 kg rogge en 38 kg gerstaren ontdekt. Nog in augustus betrapt de rijkswacht in Zandbergen ⁽⁶⁾ een korendief. "Sinds eenige dagen werd in de gemeente vastgesteld dat tijdens de nacht talrijke korendiefstallen plaats grepen. De landbouwers Petrus van Liefderingen, Arseen de Vuyst en Emiel de Ville van Zandbergen en Remi Godfroit van Nieuwenhove, waren hier de grootste slachtoffers." De rijkswacht wordt ingeschakeld en de sporen leiden naar de boerderij van A.M. waar twee gestolen vrachten koren en een zak korenaren worden aangetroffen die van de diefstallen voortkomen. De man heeft volgens het krantenartikel na ondervraging toegegeven en volledige bekentenissen afgelegd.

Veediefstallen en sluikslachtingen

In *Het Laatste Nieuws* van 27 oktober 1942 schrijft de krant "Nog Veediefstallen in het Geeraardsbergsche." De reeks veediefstallen in de streek duren voort. Bij Jozef Cuvelier, uit de Schillebeekstraat te Overboelare, wordt een koe gestolen en in een weide in Moerbeke een vaars van Achiel Debruyne uit Onkerzele. Uit de stallen van de gebroeders Pletinck in Nieuwenhove worden in januari 2 koeien gestolen ⁽⁷⁾. Bij Germaine Van Wayenberge in Goferdinge wordt dan weer een geit gestolen. In Viane-Moerbeke verdwijnt een schaap en legt eigenares Germaine Van den Hauten klacht neer tegen onbekenden. Onbekenden stelen in een weide in Goferdinge een jonge os die eigendom is van J. Kleppens, woonachtig op de Oudenaardsesteenweg. Te Overboelare steelt men een koe bij Louis Vande Moortgate alsook bij J. Van Nieuwenhove ⁽⁸⁾. Soms worden de dieven verrast tijdens hun nachtelijke activiteiten. Zo heeft P. Mathijs uit Nederboelare in maart inbrekers op heterdaad betrapt ⁽⁹⁾. In Schendelbeke bezoeken veedieven voor een tweede maal de hoeve van Philigeen Van Liefderinge aan café 't Schipken en wandelen ze weg met 2 koeien. Bij een zekere Bogaert, aan de Gentssesteenweg in Nederboelare wordt een vaars ontvreemd ⁽¹⁰⁾. De volgende dag meldt *Het Laatste Nieuws* opnieuw een koediefstal: weduwe Van Damme uit Schendelbeke legt klacht neer tegen onbekenden bij de rijkswacht van Geraardsbergen. Op 27 juni 1943 stelen onbekenden een vaars bij

Georges Van Ongevalle ⁽¹¹⁾.

Sommige diefstallen zijn geënceneerd. Dit wil zeggen dat landbouwers bijvoorbeeld runderen onttrekken aan het voedselcircuit door de dieren, in samenwerking met smokkelaars of sluikslachters, te laten stelen. *Het Laatste Nieuws* maakt er haar lezers op attent dat strenger zal worden opgetreden tegen veehouders die aan hun leveringsverplichtingen denken te ontsnappen door diefstal voor te wenden. Onder de titel "Beteugeling van den voorgewende veediefstallen" vestigt de *Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie* de aandacht op het feit dat veehouders herhaaldelijk een diefstal voorwenden of in akkoord met sluikslachters de koe in de weide laten slachten. Het vlees wordt dan via de sluikslachter of een smokkelaar op de zwarte markt verkocht. De krant schrijft verder dat er maatregelen zullen worden getroffen en men zich eraan mag verwachten dat er strenger zal worden opgetreden. De veehouders zullen een eventuele diefstal moeten staven met bewijzen ⁽¹²⁾ want het gebeurt immers al te vaak dat boeren hun koeien laten weiden op vreemde grond, waar ze dan zozeggend worden gestolen. De volgende melding lijkt ons zo'n geval van 'opgezet spel'. In april 1943 worden te Moerbeke 's nachts 4 koeien gestolen uit een weide van landbouwer Van Overstraeten. Deze koeien zijn eigendom van Maurits De Duffeleer uit Ninove en zijn pas kort voordien naar daar gebracht om er te weiden ⁽¹³⁾.

Eind februari 1944 worden twee koeien gestolen in Overboelare. Eén

⁽⁴⁾ *Verzameling der Wetten*, 27 maart 1943, nr. 151.

⁽⁵⁾ *Het Laatste Nieuws*, 5 augustus 1942, p. 3, k.1.

⁽⁶⁾ *Het Laatste Nieuws*, 10 augustus 1943, p. 2, k.2.

⁽⁷⁾ *Het Laatste Nieuws*, 13 januari 1943, p.3, k.1.

⁽⁸⁾ *Het Laatste Nieuws*, 7 maart 1943, p.3, k.1.

⁽⁹⁾ *Het Laatste Nieuws*, 11 maart 1943, p.3, k.2.

⁽¹⁰⁾ *Het Laatste Nieuws*, 12 maart 1943, p.3, k.1.

⁽¹¹⁾ *Het Laatste Nieuws*, 27 juni 1943, p.3 k.2.

⁽¹²⁾ *Het Laatste Nieuws*, 8 februari 1944, p.1.

⁽¹³⁾ *Het Laatste Nieuws*, 11 april 1943, p.3, k.2.

koe bij landbouwer Borremans en een bij de Cremer⁽¹⁴⁾. In Zandbergen worden 2 melkkoeien gestolen maar later teruggevonden. "'s Nachts werd door dieven een bezoek gebracht bij den landbouwer Petrus Megman, wonende Dorp, waar ze er in slaagden twee melkkoeien te onvreemden. De rijkswacht volgde een spoor dat leidde naar Overboelare. Daar werd tot een huiszoeking overgegaan bij een zekeren R., waar de gestolen koeien in den stal werden aangetroffen"⁽¹⁵⁾. In maart 1944 worden Adolf de Roeck uit Moerbeke, Florent Remory uit Geraardsbergen en Cyriel Israel uit Onkerzele door de rijkswacht aangehouden. Zij hebben meerdere veediefstallen op hun kerfstok staan⁽¹⁶⁾. De volgende dag, in een tweede bericht meldt de krant dat in Zandbergen "koedieven" aangehouden zijn. Het gaat om hetzelfde feit. "De rijkswacht volgde het spoor tot Moerbeke waar de dieren gestald stonden. Een persoon kwam deze koeien halen en werd bij de lurven gevat. Het betrof hier Adolf de Roeck"⁽¹⁷⁾. Op 22 maart verschijnt er in de krant een artikel op vraag van een andere A. De Roeck, handelaar in fruit en groenten, woonachtig in de Dorpstraat nr. 11 te Moerbeke-Waas. Hij "verzoekt de krant te verklaren dat hij met deze zaak niets te maken heeft"⁽¹⁸⁾.

Sluikslachting wordt zwaar beboet

Vóór de oorlog is de huisslacht een alledaags feit maar op 29 november 1940 publiceert de krant een bericht waarin staat dat het slachten van varkens enkel nog toegelaten is "in de daartoe aangeduide slachthuizen van Ronse, Oudenaarde en Aalst"⁽¹⁹⁾.

Geraardsbergen staat niet vermeld op de lijst. Victor Temmerman uit Nederboelare, gepensioneerd beenhouwer, bevestigt ons dat hij tijdens de oorlog weinig thuis heeft geslapen omdat hij 's nachts op vele plaatsen is gaan slachten. Nogal wat mensen hebben toen konijnen of een varkentje gehouden, zelfs in het centrum van Geraardsbergen⁽²⁰⁾. Gelukkig is hij nooit gesnapt zoals Frans De Smecht uit Overboelare die op heterdaad wordt betrapt bij het slachten van een schaap bij Herman Cosijns in Zarlardinghe⁽²¹⁾.

Met het oog op de bevoorrading van melk, boter en vlees tracht de overheid een uitgebreide veestapel in stand te houden. Vanuit het standpunt van de vleesbevoorrading wordt dus elke vorm van sluikslachting bestraft. De straffen liggen zo hoog dat men denkt dat de schrik voor de zware straf de oplossing is om het sluikslachten terug te dringen Zoals we verder zullen zien heeft dit schijnbaar weinig invloed gehad.

Van totaal andere aard is het stelen van vee, gepaard met slachting ter plaatse. Dit zijn per definitie illegaal uitgevoerde slachtingen zonder (of met) medeweten van de eigenaar. De dieren worden in de weide geslacht, in stukken gesneden en via de zwarte markt aan de man gebracht. Het is begrijpelijk dat wie opgepakt wordt voor veediefstal met illegale slachting een zware veroordeling oploopt met vrijheidsberoving en daarbovenop een zware geldboete. Slachten, deels uitbenen en wegdragen van het vlees kan niet door één persoon. Victor Temmerman, zelf beenhouwer, bevestigt dat hiervoor zeker 3 à 4

personen nodig zijn.

In *Volk en Staat* van juli 1941 wordt de bevolking er nog maar eens op gewezen dat op sluikslachtingen en "onwettigen handel in vleesch" zwaardere boetes komen.

"Degenen die een paard, een rund, een kalf, een schaap, een geit of een varken op onwettige wijze zullen geslacht hebben of doen slachten, zullen gestraft worden met een gevangenisstraf van 1 tot 3 jaar. Zij zullen gestraft worden met opsluiting, indien de slachting gebeurde zonder toestemming van den eigenaar. De rechter mag, in beide gevallen, daarenboven een geldboete opleggen van 1.000 tot 50.000 fr. per geslacht dier. De eigenaar, die de voorbereiding, de uitvoering of de volbrenging van het misdrijf zal hebben geduld of vrijwillig door nalatigheid of lijdzaamheid zal hebben in de hand gewerkt, zal gestraft worden met een geldboete van 1.000 tot 50.000 fr. per geslacht dier.

Het vervoer, en alle bezit met het oog op den verkoop of op winstbejag van vleesch voortkomende van een sluikslachting wordt gestraft met de straffen voorzien voor onwettige slachters. Voor de toepassing van deze bepaling wordt het vleesch waarop geen regelmatig keuringsmerk staat, tot levering van het tegenbewijs, verondersteld voort te komen van sluikslachting..."

In september 1942 meldt *Het Laatste Nieuws* dat onbekenden in een weide te Onkerzele een koe gestolen hebben. De koe, eigendom van landbouwer De Taye, is in een naburig bos geslacht, waar men de ingewanden, het karkas en andere delen van het kadaver heeft teruggevonden⁽²²⁾.

⁽¹⁴⁾ *Het Laatste Nieuws*, 29 februari 1944, p. 3.

⁽¹⁵⁾ *Het Laatste Nieuws*, 16 maart 1944, p. 3.

⁽¹⁶⁾ *Het Laatste Nieuws*, 17 maart 1944, p. 3.

⁽¹⁷⁾ *Het Laatste Nieuws*, 18 maart 1944, p. 3.

⁽¹⁸⁾ *Het Laatste Nieuws*, 22 maart 1944.

⁽¹⁹⁾ *Het Laatste Nieuws*, 29 november 1940, BS van 28 november 1940.

⁽²⁰⁾ Victor Temmerman heeft na de oorlog zijn beenhouwerij geopend in de Gentsestraat.

⁽²¹⁾ *Het Laatste Nieuws*, 30 maart 1943, p.2, k. 3. Achteraf blijkt het om een gestolen schaap te gaan.

⁽²²⁾ *Het Laatste Nieuws*, 30 september 1942.

In Onkerzele is de rijkswacht trouwens al een tijdje op zoek naar Omer Bijl. Sinds 10 december 1942 is er een aanhoudingsbevel tegen hem uitgevaardigd omdat hij wordt verdacht van veediefstal en sluikslachting. Uiteindelijk ontdekt men hem in het huis van een zekere Hutsebaut te Onkerzele waar hij zich al een tijdje heeft verstopt in een schuilplaats boven het deurportaal ⁽²³⁾. In de Nieuwstraat woont een andere Omer Byl ⁽²⁴⁾. Groot is de verrassing als hij zijn naam vermeld ziet in de krant. Hij reageert prompt en verzoekt de krant haar lezers te willen meedelen dat hij niets te maken heeft met Omer B(u)yl die kort voordien is aangehouden te Onkerzele.

Bij L. Van de Moortgate in Overboelare proberen onbekenden op 4 februari een varken te stelen en het ter plaatse te slachten ⁽²⁵⁾. Een gelijkaardig voorval vindt plaats bij Victor Bury, uit de Heuvelstraat te Viane-Moerbeke. De bewoners worden 's nachts door geruchten gewekt en vinden in de stallingen een aangebonden en gekeeld varken ⁽²⁶⁾.

In het voorjaar van 1943 worden heel wat veediefstallen met ter plaatse uitgevoerde sluikslachtingen gemeld. Zo lezen we in *Het Laatste Nieuws* van 13 februari 1943, dat voor de "speciale kamer der rechtbank van Gent" zware veroordelingen worden uitgesproken in een gelijkaardige zaak. De rechtbank spreekt straffen uit die liggen tussen 3 en 9 jaar

(!) gevangenis plus een geldboete van 7.000 frank of 1 maand tot 40.000 frank of 4 maanden (3 veroordeelden hebben 40.000 frank of 4 maanden boete gekregen). De rechtbank van Oudenaarde spreekt in februari voor gelijkaardige feiten een straf uit van 6 en 7 jaar zonder geldboete.

In Geraardsbergen arresteert de rijkswacht Gaston De Vos uit Atembeke voor medeplichtigheid aan een "geheime sluikslachting" ⁽²⁷⁾.

Omstreeks midden mei 1943 wordt in de weide van het kasteel van Nederboelare een vaars geslacht die eigendom is van landbouwer De Temmerman. Op 18 mei lezen we onder het "gemengd nieuws" dat bij Julia Marquebreucq een schaap is gestolen. De dieven hebben het dier de volgende dag geslacht. Er wordt een onderzoek ingesteld dat vrij snel uitwijst dat Frans De Sm.(echt) ⁽²⁸⁾ uit Overboelare en Herman Co.(sijns) uit Zarlardinge de feiten hebben gepleegd. De rechtbank van Oudenaarde veroordeelt beide dieven tot 18 maanden gevangenisstraf en 24.500 frank boete ⁽²⁹⁾.

Gaat het meestal om vaarzen, koeien of stieren die illegaal worden geslacht, dan doet zich in Grimminge een nachtslachting voor van een veulen. "... 's morgens vond men in Grimminge in een weide ingewanden en overblijfselen van een geslacht veulen toebehorende aan de heer Remi Haelterman

(Haelterman)" ⁽³⁰⁾.

Volgens de krant van 2 februari 1944 hebben dieven in Overboelare het zich gemakkelijk gemaakt door het vlees te stelen na de slachting: "Bij den landbouwer Emiel Paternoster was men genoodzaakt over te gaan tot de noodslachting van een koe. Den daarop volgenden nacht was het vleesch echter verdwenen" ⁽³¹⁾.

Kippen, konijnen en duiven

Kippen en konijnen steelt men regelmatig. Zo lezen we van onze lokale verslaggever 'Kz' dat "ten nadeele van een zekeren Van Wayenberghe, Edingschesteeweg" een twintigtal hennen gestolen zijn." Enkele dagen later wordt er bij F. Janssens in de Bovenstraat te Onkerzele ingebroken en gaan dieven aan de haal met hennen, konijnen en een schaap ⁽³²⁾. En op 23 januari 1944 dringen onbekenden 's nachts binnen in de bijgebouwen van het huis van weduwe Van Melo in de Zavelstraat en stelen ze er een aantal hennen ⁽³³⁾. In Idagem stelen "nachtridders" bij Jozef Stevens 5 konijnen en 12 kg tabak ⁽³⁴⁾. In Onkerzele stelen onbekenden dan weer 4 kippen en een haan bij Georges Paeleman ⁽³⁵⁾ en in Schendelbeke gaan dieven aan de haal met een varken, een schaap en enkele konijnen die toebehoren aan Van Neste uit de Moenebroekstraat ⁽³⁶⁾.

Onbekenden verschaffen zich in Overboelare 's nachts toegang tot de boerderij van Casmir Van

⁽²³⁾ *Het Laatste Nieuws*, 30 januari 1943, p.3, k.1.

⁽²⁴⁾ *Het Laatste Nieuws*, 2 februari 1943, p.3, k.2.

⁽²⁵⁾ *Het Laatste Nieuws*, 4 februari 1943, p.3, k.2.

⁽²⁶⁾ *Het Laatste Nieuws*, 7 maart 1943, p.3, k.1.

⁽²⁷⁾ *Het Laatste Nieuws*, 26 februari 1943, p.3, k.1.

⁽²⁸⁾ Dezelfde personen zijn in maart 1943 op heterdaad gepakt wegens het illegaal slachten.

⁽²⁹⁾ *Het Laatste Nieuws*, 18 mei 1943, p.2.

⁽³⁰⁾ *Het Laatste Nieuws*, 11 april 1944, p.2.

⁽³¹⁾ *Het Laatste Nieuws*, 2 februari 1944, p. 3.

⁽³²⁾ *Het Laatste Nieuws*, 14 januari 1944, p. 3.

⁽³³⁾ *Het Laatste Nieuws*, 23 januari 1944.

⁽³⁴⁾ *Het Laatste Nieuws*, 10 maart 1943, p.3, k.1.

⁽³⁵⁾ *Het Laatste Nieuws*, 11 maart 1944, p. 3. Dit is Georges Paeleman, de stichter en leider van de Geraardsbergse ondergrondse gedurende de oorlog.

⁽³⁶⁾ *Het Laatste Nieuws*, 11 april 1944, p. 2.

Liefferinghe. "...zij wisten zich ongestoord terug te trekken met 10 kippen, een partij vleesch en een hoeveelheid meel." Ook bij Emiel Merckx op Schillebeek worden 4 kippen gestolen⁽³⁷⁾.

Inklimming en stelen van klederen, geld en rantsoenzegels

Diefstallen door het verzet

Een aantal diefstallen is het werk geweest van "het verzet", een brede term die te gemakkelijk wordt naar voor geschoven als het om diefstal gaat. Misbruik van deze status is dus niet uitgesloten. Zekerheid hierover ook niet. Onze getuigenissen verwijzen hier nu en dan naar, zonder naam en toenaam te kunnen of te willen noemen. In de berichtgeving in *Het Laatste Nieuws* wordt voor Geraardsbergen op geen enkel moment naar het verzet verwezen. In dat kader moeten we er trouwens aan toevoegen dat de krant ook geen melding maakt van eventuele verzet- en sabotagedaden in het Geraardsbergse, ook niet op het hoogtepunt van de activiteiten tussen september 1942 en eind 1943.

Het Laatste Nieuws bericht wel regelmatig over diefstal van rantsoenzegels. De uitreikkantoren zijn het doelwit maar tijdens het transport van de rantsoeneringzegels is het stelen gemakkelijker. Vaak gebeurt dit door het verzet en met medewerking van interne personen. Het verzet gebruikt deze zegels om o.a. ondergedoken piloten en verzetslieden van eten te voorzien. Iets wat de daad aanvaardbaar maakt in de ogen van de bevolking maar vaak ook gepleegd wordt

door mensen die niets met het verzet te maken hebben. Veel van deze vellen zegels worden nadien op de zwarte markt verkocht tegen hoge prijzen.

Tussen september 1942 en mei 1944 hebben we 2 meldingen teruggevonden. In beide gevallen vinden de diefstallen plaats in Moerbeke. De eerste maal gaat dit gepaard met een nachtelijke inbraak. In september 1942 stelen onbekenden de rantsoenzegels. "Nachtelijke inbrekers zijn er in geslaagd zich toegang te verschaffen tot de diensten der rantsoeneering te Moerbeke en de hand te leggen op het overschot der rantsoenzegels voor de nieuwe periode die daags voordien werden uitgereikt. Daarenboven worden een groot aantal bijzegels alleraard alsmede kleederkaarten gestolen"⁽³⁸⁾. De tweede maal is in april '43. Dan wordt in Viane-Moerbeke de zoon van veldwachter Merckaert bij klaar lichte dag overvallen en roven dieven nu het restant van de rantsoenzegels⁽³⁹⁾.

In *Het Laatste Nieuws* van juli '43 lezen we dat een zekere Roger Maes 3 maanden krijgt en 700 fr. boete voor het stelen van rantsoenzegels. We weten niet waar dit feit is gebeurd, tenzij het gaat om de hierboven vermelde diefstal in Viane-Moerbeke.

Volgens Emiel Collijns heeft het niet veel gescheeld of ook het kantoor te Geraardsbergen zou worden overvallen.

"Op een morgen toen ik het bureel wilde binnen gaan om mijn werk aan te vatten werd ik tegen gehouden door twee personen in

burgerkledij. Mij werd gevraagd wat ik daar kwam doen. Niet in het nederlands. Ik begreep onmiddellijk wie ze waren. Ik legde uit dat ik werkzaam was bij de bevoorradingsdienst van de stad Geraardsbergen. Mijn identiteitskaart werd gevraagd. Daar gaf ik gewillig gevolg aan. Na controle mocht ik binnen gaan en mijn dienst aanvatten. Die dag had namelijk de distributie plaats van de maandelijkse rantsoenzegels. Alle personeelsleden werden op dezelfde wijze behandeld. Natuurlijk rezen er commentaren. Zo vernam ik van de voor mij aangekomen bedienden dat er zich in het archiefzaaltje waarvan de deur uitgaf op de burelen er zich twee in burgerkledij gewapende mannen bevonden. Wij dachten onmiddellijk "Gestapo". Die deur waarvan hier hoger sprake stond op een kier zodat ze overzicht hadden op het bureel van de uitreiking. Wat was hier aan de gang. Ik vernam na enige tijd uit de mond van De Roeck dat een overval gepland was door het verzet om de zegelbladen te bemachtigen. Dat is niet doorgegaan. Tussen de personen die van de eersten waren om hun rantsoenbladen te ontvangen was een verzetsman die de situatie kwam verkennen. Jacques (De Roeck) stelde die persoon heel bescheiden op de hoogte. De overval werd afgeblazen. Ik vernam naderhand nog dat de Wegvoeringsstraat eveneens was afgezet door gewapende mannen."⁽⁴⁰⁾

In de marge van de illegale praktijken om aan eten te geraken blijven we even stilstaan bij twee andere zaken die regelmatig voorkomen: het stelen van kolen voor verwarming en het stelen van

⁽³⁷⁾ *Het Laatste Nieuws*, 24 mei 1944, p. 2.

⁽³⁸⁾ *Het Laatste Nieuws*, 30 september 1943.

⁽³⁹⁾ *Het Laatste Nieuws*, 27 april 1943, p.3, k.1. De buit bestaat uit: "950 melk- en 2.350 afgeroomde melkzegels, 7000 bijzondere zegels, 300 aardappels, 350 petroleum, 250 zeep en een aantal kleederkaarten benevens meerdere kolenbons". De veldwachter van Viane is Philemon Durean.

⁽⁴⁰⁾ E. Collijns, *Herinneringen*, 12 februari 2001.

⁽⁴¹⁾ Inklimming is het binnendringen over muren, deuren, daken of om het even welke andere afsluiting, in huizen, gebouwen, binnenplaatsen, neerhoven, bouwwerken van welke aard ook, tuinen, parken, besloten erven.

fietsen, het ideale vervoermiddel tijdens de oorlogsperiode.

Inbraak, al dan niet met inklimming ⁽⁴¹⁾ in woningen of in stallingen

In Overboelare rooft men in 1943 bij een zekere Cosijns 200 kg plantaardappelen en 50 kg roggegruis ⁽⁴²⁾. In Zarlardinghe gaat een dief aan de haal met 5 kg smout en een rol koperdraad. Enkele dagen later breekt men 's nachts in bij E. Deportemont in Zarlardinghe en verdwijnen de dieven met 300 kg meel uit de maalderij ⁽⁴³⁾.

In Moerbeke stelen inbrekers bij Brootcoorens een hoeveelheid vlees, smout en meerdere broden en in Atembeke wordt bij weduwe Picart een schaap en 10 konijnen gestolen ⁽⁴⁴⁾. In Schendelbeke dringen dieven binnen in de woning van de familie Fauconnier. Zij nemen 7 broden, 3 kg boter, 120 vleeszegels, 1 kolenkaart, 400 fr. en allerlei gerief als "kleederen en ondergoed" mee. Begin juni breken onbekenden 's nachts in bij De Bodt en Van Onacker in de Volderstraat te Onkerzele waar zij etenswaren meenemen uit de kelder. Bij Biron worden 2 fietsen, geld en etenswaren gestolen ⁽⁴⁵⁾. Nog in Overboelare, deze keer op het gehucht Schillebeek, steelt men bij Jozef Cuvelier ongeveer 10.000 frank ⁽⁴⁶⁾. Het jaar voordien heeft men bij hem nog een koe gestolen.

Kleermaker Magloire Del. ⁽⁴⁷⁾ uit Moerbeke heeft in het voorjaar van '43 de "brieventasch" van Jozef van Holder, gestolen met daarin 2.920 frank. Voor deze diefstal

met inklimming wordt Magloire veroordeeld tot 7 maanden gevangenis en 350 fr. boete.

Huisbrandstof op de bon

Bij het begin van de oorlog heeft men recht op 5 kg steenkool per dag. In januari 1943 is dit teruggebracht tot amper 2 kg, voor zover er voorraad is.

In dat jaar kost een ton antracietkolen, kaliber 20/30, 4.500 frank. Terwijl men in 1942 hiervoor gereglementeerd 512,4 fr. betaalt maar 2.611 fr. op de zwarte markt. Niet te verwonderen dat kolendiefstal dus regelmatig voorkomt.

De winter van 1941-1942 is bijzonder streng. Het vriest zonder onderbreking van Kerstmis 1941 tot 13 maart 1942. Op een bepaald moment noteert men -18 °C in de thermometerhut. Deze winter is één van de strengste van de eeuw in ons land: rivieren en kanalen zijn bedekt met een dikke ijslaag. Bij deze koude is het helemaal niet evident om zich te verwarmen. Daarom wordt er gezocht naar alternatieven om zo weinig mogelijk kolen te verbranden. De mensen verwarmen maar één kamer, brengen met verschillende gezinnen samen de avond door, of gaan naar het café of de cinema. Het komt er dus op aan om zuinig om te springen met de beperkte kolenvoorraad. De halfopgebrande kooltjes uit de asla van de Leuvense stoof ⁽⁴⁸⁾ worden terug in de kachel gedaan. Wie in de Gasthuisstraat woont heeft geluk. De brouwerij Concordia stookt haar brouwketels met kolen en de burens

mogen dagelijks enkele emmers "scraboelen" gaan ophalen.

In de krant wordt in het voorjaar van 1943 volop reclame gemaakt voor "Brultout" dat een besparing van 10 % op kolen zou opleveren, althans als er kolen beschikbaar zijn. Er wordt vaak schlamm gestookt dat steenkool moet vervangen, amper warmte afgeeft en met kleine vlammetjes brandt ⁽⁴⁹⁾. Schlamm staat niet op de rantsoenlijst en is dus vrij te koop. Toch bepaalt de wetgever (besluit van 1 april 1943) de hoeveelheid schlamm en schlambriketten waar een gezin recht op heeft.

Ondanks de straffen, de hoge pakkans en zelfs het risico het leven er bij te laten, neemt het aantal kolendiefstallen toe. Duitse soldaten die de trein bewaken aarzelen er niet voor om plunderslaars neer te schieten. Men moet snel zijn! Van zodra de trein stilstaat, klautert men op de wagon en werpt men zoveel mogelijk kolen naar beneden. Later gaat men deze oprapen. Emiel Collijns vertelt ons dat een zekere Vanden Bossche bij zo'n actie is neergeschoten op het spoor te Nederboelare ter hoogte van de 'dreve' naar het kasteel van Nederboelare. Ook spoorwegpersoneel op de kolentreinen uit Wallonië gooit op afgesproken plaatsen briketten en steenkool in de berm, waar 'verwanten' of medeplichtigen ze komen ophalen. In de ogen van de bezetter is dit pure sabotage.

In juli 1942 veroordeelt de rechtbank van Oudenaarde Alfons Me. ⁽⁵⁰⁾,

⁽⁴²⁾ *Het Laatste Nieuws*, 9 januari 1943, p.3, k.1.

⁽⁴³⁾ *Het Laatste Nieuws*, 13 januari 1943, p.3, k.1.

⁽⁴⁴⁾ *Het Laatste Nieuws*, 4 februari 1943, p.3, k.2.

⁽⁴⁵⁾ *Het Laatste Nieuws*, 9 juni 1943, p. 3, k.1.

⁽⁴⁶⁾ *Het Laatste Nieuws*, 31 juli 1943, p.3, k.3.

⁽⁴⁷⁾ *Het Laatste Nieuws*, 1 mei 1943, p.3, k.3.

⁽⁴⁸⁾ De Leuvense stoof is volop ingeburgerd na de Eerste Wereldoorlog.

⁽⁴⁹⁾ Schlamm of slam is een dikke brij van kolengruis. Dit moest men gedeeltelijk laten drogen om nadien te verbranden. Ook de benaming kolenslijk wordt gebruikt.

⁽⁵⁰⁾ *Het Laatste Nieuws*, 10 juli 1942, p.4.

stoker te Geraardsbergen, tot twee maanden gevangenis en 2 maal 182 fr. plus 2 maal 210 fr. boete. Alfons is in de nacht van 3 op 4 mei 1942 betrapt op kolendiefstal op de spoorweg te Geraardsbergen. In Zarlardinge wordt er in januari 1943 ingebroken in het gemeentehuis en gaan dieven er aan de haal met 300 kg kolen, ruim het rantsoen van 2 ½ maand⁽⁵¹⁾. Ook de fabriekswerker Valentin Decl. uit Geraardsbergen ontvreemdt kolen in het nadeel van "den spoorweg"⁽⁵²⁾. In januari 1943 wordt hij hiervoor veroordeeld tot 8 maanden gevangenis en 182 fr. boete. In februari lezen we over een kolendiefstal in Viane-Moerbeke en in Goferdinge betrapt de rijkswacht aan de Oudenaardsepoort B. Roel op heterdaad bij het stelen van kolen⁽⁵³⁾. De rechtbank veroordeelt groefwerker Bernard Roel in april 1943⁽⁵⁴⁾. In maart wordt een andere fabrieksarbeider, een zekere Hector Ni. uit Geraardsbergen, veroordeeld voor het stelen van kolen en krijgt hij een straf van 1 maand gevangenis en 182 fr. boete⁽⁵⁵⁾.

Telkens het wintert, zijn er mensen genoodzaakt om het kolenrantsoen aan te vullen door uit stelen te gaan. Het spoor is veruit de meest ideale plaats waar men kolen kan stelen. In januari 1944 betrapt de rijkswacht van Geraardsbergen Richard de V., die aan de Oudenaardsepoort woont, bij het stelen van kolen op

het spoor⁽⁵⁶⁾. Begin februari stelt de rijkswacht een proces-verbaal op tegen Maria van K., Simonne van der B. en tegen P. D. en C. X. voor diefstal van kolen op het spoor⁽⁵⁷⁾. Vier dagen later worden vader en zoon Van M., De Sch. en Ver., allen uit Overboelare, bekeurd wegens diefstal van kolen ten nadele van de N.M.B.S.⁽⁵⁸⁾.

Diefstal van tabak

Vanaf februari 1941 krijgen rokers nog 120 sigaretten en 120 gram tabak per maand. 'Belga-sigaretten' koopt men vóór de oorlog aan 2,5 fr. per pakje van 25, maar in 1942 bedraagt dit al 7 fr. en meer⁽⁵⁹⁾. Tabak wordt door tabaksurrogaten vervangen, de "fleur de matras" waarin men allerlei gedroogde groene bladeren in verwerkt zoals rabarberblad, klaver en klein hoefblad. Voor namaaktabak wordt in 1943 gemakkelijk 800 fr. per kilo geboden. Het stelen van tabak, tabaksplanten, sigaren, komt dus regelmatig voor en de verkoop van het gestolen goed is relatief gemakkelijk en bijzonder winstgevend.

De krant maakt regelmatig melding van de diefstal van tabaksproducten. Zo steelt men bij Omer Van Trimont in Overboelare op een nacht in oktober 1942, meer dan 300 tabaksplanten die onder een afdak

te drogen hangen⁽⁶⁰⁾. Onbekenden stelen in 1943 bij Oscar Van Lierde te Onkerzele 10.000 sigaren en een grote hoeveelheid sigaartjes alsook 2 nieuwe fietsen⁽⁶¹⁾. Nog in Overboelare steelt men in juli tabak bij R. Van de Pontseele en bij De Pelsenier gaan de dieven met 225 kg tabak aan de haal⁽⁶²⁾. Bij Albert Carion uit Overboelare wordt rond Sint-Valentijn in 1944 een partij van 80 kg tabak ontvreemd⁽⁶³⁾.

Fietsdiefstallen

Wie rijdt nog met de wagen? En wie beschikt er nog over brandstof? Het wagenpark van ongeveer 150.000 wagens in 1939 slinkt tot 6.250 eenheden in 1942. Van de 77.600 camions rijden er dan nog 23.556. De toegelaten snelheid is beperkt tot 80 km/uur op de wegen, tot 40 km/uur in de stad en tot 25 km/uur 's nachts.

De verordening van 9 juni 1940 verplicht iedereen die over een motorvoertuig beschikt een bijzondere toelating aan te vragen om zich met zijn voertuig te mogen verplaatsen⁽⁶⁴⁾. Zij die hun voertuig niet moeten gebruiken voor "dringende en leven noodzakelijke behoeften" krijgen geen toelating. Daarnaast worden in de belangrijke centra benzinedepots aangelegd en worden via de burgemeester de belanghebbenden geïnformeerd over deze bevoorradingscentra.

⁽⁵¹⁾ *Het Laatste Nieuws*, 29 januari 1943, p.1, k.1.

⁽⁵²⁾ *Het Laatste Nieuws*, 31 januari 1943, p.3, k.4.

⁽⁵³⁾ *Het Laatste Nieuws*, 26 februari 1943, p.3, k.1.

⁽⁵⁴⁾ *Het Laatste Nieuws*, 16 april 1943, p.3, k.1.

⁽⁵⁵⁾ *Het Laatste Nieuws*, 17 maart 1943, p.3, k.3.

⁽⁵⁶⁾ *Het Laatste Nieuws*, 23 januari 1944.

⁽⁵⁷⁾ *Het Laatste Nieuws*, 2 februari 1944.

⁽⁵⁸⁾ *Het Laatste Nieuws*, 6 februari 1944, p. 3.

⁽⁵⁹⁾ Het sigarettenmerk *Belga* komt in 1923 op de markt. De sigarenmakers François en Alphonse Vander Elst zijn in hun fabriek in Borgerhout na de Eerste Wereldoorlog gestart met de productie van sigaretten. In november 2003 beslist men de fabriek te sluiten. De installaties zijn verouderd en de sector wordt geconfronteerd met overcapaciteit. In juli 2004 rollen in de fabriek Tabacofina-Vander Elst in Merksem de laatste pakjes van de band. De productie van *Belga*, *Tigra* en *Johnson* verhuist naar Nederland.

⁽⁶⁰⁾ *Het Laatste Nieuws*, 22 oktober 1942, p. 3.

⁽⁶¹⁾ *Het Laatste Nieuws*, 28 april 1943, p.3, k.1.

⁽⁶²⁾ *Het Laatste Nieuws*, 14 juli 1943, p.3, k.1.

⁽⁶³⁾ *Het Laatste Nieuws*, 18 februari 1944, A. Carion woont in de Paul Antheunisstraat.

⁽⁶⁴⁾ *Het Laatste Nieuws*, 26 juni 1940.

De fiets is ontegensprekelijk het ideale vervoermiddel, maar de 'rijwielen' worden regelmatig gestolen... In september 1942 wordt Geraardsbergen en omstreken geplaagd door fietsdiefstallen. "Sedert geruimen tijd doen zich in Geeraardsbergen en aanpalende gemeenten geregeld rijwioldiefstallen voor. Thans hebben de dieven, daar men vermoedt hier met meer dan een persoon te doen te hebben, het waagstuk uit gehaald 's nachts in te breken in de garage van Henri Punnewaert, Volderstraat, te Onkerzele, zij wisten zich ongestoord terug te trekken drie rijwielen en een tandem mede nemend. Het onderzoek deed zekere vermoedens ontstaan en men veronderstelt dat de schurken eerlang zullen kunnen worden gesnapt" (65). Of dit dan gebeurd is hebben we het raden naar. Vanaf 1943 wordt het wegens het gebrek aan rubber nog moeilijk om fietsbanden te vinden. Op de zwarte markt betaalt men voor een fietsband al gauw 1.000 frank per stuk. Een fiets stelen levert dus een aardige duit op.

In maart 1943 breken onbekenden in bij Emiel Paternoster in Overboelare. Zij gaan die nacht aan de haal met 9 konijnen en een fiets (66). Amper een maand later wordt er in Onkerzele ingebroken bij Oscar Van Lierde en gaan de dieven aan de haal met 2 nieuwe fietsen (67). In juni van datzelfde jaar breekt men in op de Grote Baan in Overboelare. Bij Gerard Decroo (De Croo), hoofdonderwijzer van de gemeenteschool, steelt men

een "damensrijwielen" (68). Tot slot vinden we nog een kort bericht van de rechtbank van Oudenaarde. Zij veroordeelt in de zomer van '43 een fietsendief tot 7 maanden gevangenis en 362 fr. boete voor het stelen van 2 fietsen.

De Tommies zijn daar!

Het valt op dat in 1943 *Het Laatste Nieuws* heel wat onregelmatig gedrag meldt, vooral rond Geraardsbergen. Nadien zwakt dit sterk af. De informatie en de frequentie ervan wordt steeds kleiner. Roger Cauwel zegt hierover: "Natuurlijk, we wisten wat er stond te gebeuren. We voelden dat het [de bevrijding] niet lang meer zou duren."

Begin september 1944 is het onrustig in Geraardsbergen. De Duitsers die er verblijven, vorderen vrachtwagens op en vluchten ermee richting Brussel en zo verder naar Duitsland. Een beperkt aantal Geraardsbergenaars volgt hen of rijdt mee. De bevolking profiteert van de aftocht van de Duitsers en gaat over tot plundering. In de euforie die ontstaat naar aanleiding van de berichten over de nakende bevrijding maakt tussen 2 en 3 september 1944 een deel van de Geraardsbergse bevolking, in een moment van tijdelijk machtsvacuüm, van de gelegenheid gebruik om in groep te plunderen.

- De collectieve plundering van een of meer bevoorradingsstrein(en) (wagons?) in het spoorwegstation van Geraardsbergen. Omstreeks de bevrijding op 3 september 1944 staan in het spoorwegstation van

Geraardsbergen, ten gevolge van de oprukkende geallieerden, naar verluidt 3 of 4 kolentreinen geblokkeerd die door de plaatselijke bevolking worden geplunderd. Volgens onze getuigen hebben honderden Geraardsbergenaars aan de plundering deelgenomen terwijl de Duitsers hen hebben laten begaan (69).

- De collectieve plundering van de drie opslagruimten van *Winterhulp* in de Laverdijie en de Penitentenstraat. Een tweede plundering heeft plaats gevonden op zondag 3 september 1944 (70), de dag van de bevrijding zelf. Roger Cauwel en Georges Jonas, de secretaris van *Winterhulp* tijdens de oorlog, zien van op de trappen van de Sint.-Bartholomeuskerk, volk, beladen met zakken, vanuit het Visstraatje de Markt opgelopen (71). Jonas herkent aan de zakken die ze op de rug meesleuren dat deze uit de opslagplaatsen van *Winterhulp* komen. Ter plaatse stelt men een ravage vast van opengescheurde verpakkingen en weggeworpen droog voedsel. De gebouwen zijn beschadigd en de dossiers liggen opengegooid op de vloer.

Verder onderzoek dringt zich op

Om verder onderzoek uit te voeren hebben we andere en meer relevante bronnen nodig. Vooral het gerechtelijke archief is de meest aangewezen, maar een moeilijk toegankelijke bron als gevolg van de beperkende raadplegingsmodaliteiten. Omwille van de privacy van personen en hun nabestaanden

(65) *Het Laatste Nieuws*, 30 september 1942.

(66) *Het Laatste Nieuws*, 12 maart 1943, p.3, k.1.

(67) *Het Laatste Nieuws*, 28 april 1943, p.3, k.1.

(68) *Het Laatste Nieuws*, 12 juni 1943, p. 3, k.1.

(69) Is ons meegedeeld door Roger Cauwel en bevestigd door Albert De Taye van het Geraardsbergs Heemkundig Archief (GHA).

(70) Volgens een intern verslag van *Winterhulp* heeft de plundering plaats op 2 september 1944.

(71) De jonge Georges is kleermaker en woont in de Wijngaardstraat. Samen met zijn vader Edouard, een gepensioneerde werknemer van de N.M.B.S., maakt hij deel uit van de groep die instaat voor de dagelijkse werking van de Geraardsbergse afdeling van *Winterhulp*.

moet vanzelfsprekend deze bron met de nodige omzichtigheid worden behandeld. Toch is het nodig om, in het kader van de talrijke publicaties over de Tweede Wereldoorlog, ook de impact van de Tweede Wereldoorlog op Geraardsbergen en zijn deelgemeenten te schetsen.

Eens te meer wordt om úw medewerking gevraagd

We weten dat heel wat mensen over documenten, pamfletten, foto's, informatie enz. beschikken die te maken hebben met de Tweede Wereldoorlog. Mocht u ook over dergelijke documenten en/of informatie beschikken en deze in het kader van een verder onderzoek ter beschikking willen stellen, neem dan contact op met ons.

Uiteraard wordt alle informatie met omzichtigheid en respect behandeld. Foto's, documenten enz. worden ingescand en terugbezorgd.

Beschikt u over een oorlogsdagboek, dan zijn we uiteraard sterk geïnteresseerd om dit door te lezen en gegevens hiervan (met uw goedkeuring) mogelijk te gebruiken in ons verder onderzoek.

Dirck SURDIACOURT
Eendrachtstraat 19
9000 Gent
0475 72 88 27
dsurdiac@oce.be
of
redactie@gerardimontium.be

Kende gau een vèttewarau-winkelken?

Jan COPPENS

In het stadhuis van Geraardsbergen hangen glasramen waarop middeleeuwse ambachten worden afgebeeld. Het opschrift van één van de glasramen trok mijn bijzondere aandacht, namelijk "vettewarier". Al sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw verzamel ik Geraardsbergse dialectwoordjes en plotseling herinnerde ik me de vraag die een Geraardsbergse oudere dame, die ondertussen overleden is, mij stelde zowat 25 jaar geleden: "Kende gau e vèttewarau-winkelken?". Ik moest haar als twintigjarige natuurlijk het antwoord schuldig blijven en ze antwoordde: "dat is een kruidenierswinkelkje". Ik heb het woord destijds wel opgeschreven, maar ik was het al lang vergeten tot ik plotseling dat glasraam zag.

Het woord *vettewarier* treffen we aan in het *Middelnederlandsch Woordenboek*, dat beschrijft grosso modo de woordenschat van het Nederlands uit de periode 1200-1500, zoals het gebruikt werd in de gebieden die grotendeels samenvallen met het huidige Nederland en Vlaanderen. Dit naslagwerk verklaart het woord als 'Handelaar in vetwaren; ook in kruidenierswaren in het algemeen'. Het *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, kortweg WNT, is een historisch woordenboek dat de Nederlandse woorden vanaf 1500 beschrijft en is het grootste woordenboek ter wereld. De eerste aflevering werd in 1864 gepubliceerd, de laatste in 1998. Het WNT beschrijft de betekenis en geschiedenis van honderdduizenden bekende en onbekende woorden, jonge woorden en zeer oude woorden. Ook in het WNT vonden we

vettewarier: 'Handelaar in -, leverancier van levensmiddelen, bepaaldelijk van wat thans kruidenierswaren worden genoemd, en in engeren zin van vette waar (boter, spek, olie, kaarsen, worst enz.). Het WNT geeft ook een etymologische verklaring: 'Het woord is een volksetymologische aanpassing van het Frans *victualier*, Oudfrans *vit(u)aill(i)er*'. Dus iemand die proviand levert of aanvoert. Het Frans *victuailles* betekent 'levensmiddelen'.

Het woord *vettewarij* dat door de Geraardsbergse vrouwen uitgesproken wordt als *vettewarau* staat eveneens in het WNT. In het Middelnederlands was het *vettewarie* en het is secundair gevormd naast *vettewarier*. De eerste betekenis is 'bedrijf van de vettewarier, handel in levensmiddelen', een tweede betekenis is 'winkel van een vettewarier' en tenslotte 'koomenijswinkel' wat een verouderd synoniem is van 'kruidenierswinkel'. Ook Cornelius Kiliaan, auteur van *Etymologicum teutonicae linguae* heeft *vette-waerije* opgenomen in het eerste verklarende woordenboek van de Nederlandse taal: 'officina pinguaria'. Verder treffen we het ook aan in *Loquela*, het woordenboek van Guido Gezelle: *Loopt zeere na de vettewaarije, om suiker!*.

Tenslotte vermeldt het WNT ook de samenstelling *vettewarij-winkel* die gangbaar was in Geraardsbergen.

jan@giesbaargs.be